

בס"ד. מוצאי ש"פ משפטים, מבה"ח אדר ראשון — בחדרו — ה'תשל"ח*

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם¹, ומדייק בזה כ"ק אדמו"ר הזקן בתו"א ריש פרשתנו² דצלה"ב דלפניהם משמע לשון רבים וכי תקנה הוא לשון יחיד, והול"ל כי יקנו. גם ידוע הדיוק³ מפני מה התחיל כל המשפטים בדין עבד עברי דוקא [דזהו גם כוונת המדרש⁴ עה"פ באמרו אני קניתי אתכם במצרים וכו', לבאר טעם התחלת ואלה המשפטים בדין עבד עברי]. ועוד כמה דיוקים עה"פ, כמבואר בדרושי רבותינו נשיאינו ממלאי מקומו.

(ב) **והענין** הוא, דהנה מ"ש ואלה המשפטים וגו' הו"ע כללי כמובן גם מפ' רו"ל שקאי על כללות ענין לימוד התורה. וזהו ג"כ מ"ש תשים (ל' יחיד) דקאי על משה, כי ענינו של משה הו"ע התורה⁵, ואח"כ אומר לפניהם (ל' רבים), היינו שע"י היתה המשכת התורה לכאו"א מישראל עד סוף כל הדורות, וכמ"ש זכרו תורת משה עבדי, עד לתינוק המתחיל לדבר שאביו מלמדו תורה⁶, והיינו הפסוק⁷ תורה צוה לנו משה גו'. וכמו"כ ישנה הוראה כללית בפסוק זה גם באופן לימוד התורה, שצ"ל באופן מסויים דוקא כדרז"ל⁸ במ"ש תשים לפניהם שהרב שלמד כו' חוזר ושונה הדבר אפי' כמה פעמים עד שיבינו עומק ההלכה בטעמה היטב, ומוסיף עוד אדה"ז בזה בסיום הל' ת"ת שלו⁹ דצריך אתה לשים לפניהם טעם המיישב תלמודם ומשימו בלבם וי"ל דבמ"ש אדה"ז שמשימו בלבם מפרש דמ"ש (תשים) לפניהם היינו לפנימיותם¹⁰, דזהו כשמשימו בהלב], שזהו ענין כללי בלימוד התורה דכאו"א מישראל (שהרי לימוד התורה היא מצוה שבגופו, שכל א' מחויב בה). וכמ"ש¹¹ ושנתם לבניך ודרז"ל¹² שיהיו דברי תורה שנונים ומחודדים בפיך (שזהו כענין הנ"ל שההלכה צ"ל ברורה ומסודרה וכו'), דזהו חיוב על כאו"א מישראל

(* יצא לאור בשעתו, ז' אדר ה'תשל"ח).

(1) משפטים כא, א.

(2) עד, ג. וראה ג"כ תו"ח שמות תט, א. תכה, ב [בהוצאה החדשה — משפטים ח"ב רעז, א. רפד, א].

דרמ"צ פ, א.

(3) אוה"ת משפטים ע' א'עז. וראה ג"כ לקו"ש חט"ז ע' 255 ובהנסמן שם בהערה 34.

(4) שמו"ר פ"ל, ה. הובא באוה"ת שם.

(5) ראה שמו"ר שם, ד. וש"נ.

(6) מלאכי ג, כב.

(7) סוכה מב, א. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"א.

(8) ברכה לג, ד.

(9) ראה עירובין נד, ב. ובפרש"י שם ד"ה להראות. רמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ד. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד

סי"ח.

(10) שם.

(11) ראה ג"כ תו"א שם עה, ג. אוה"ת שם ע' א'קכ. ועוד.

(12) ואתחנן ו, ז. וראה שיחת כ"ד טבת שנה זו (תשל"ח) סוף סי"ד ובהערות שם (נדפסה בלקו"ש חכ"א

ע' 280).

(13) ספרי ופרש"י שם. קידושין ל, סע"א. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ג.

[שהרי נוסף על החיוב דושננתם לבניך, צ"ל השינון בדברי תורה גם בלימוד האב (והרב) עצמו, ואדרבה, דוקא עי"ז שתחלה ישנו אצלו השינון בדברי תורה אפ"ל אח"כ ושננתם (גם) לבניך]. ועפ"ז מובן¹⁴ מ"ש ואלה המשפטים אשר תשים לפנים מיד לאחר פרשת מ"ת, כי בפסוק זה ישנה הוראה כללית באופן [לימוד התורה דכאו"א [הן בהלימוד עם עצמו, וכן בושננתם לבניך כפשוטו, ולבניך אלו התלמידים כדחז"ל¹⁵ [עה"פ] ע"פ דרז"ל הנ"ל ובעיקר באופן] עבודת האדם לקונו.

ג) וממשיך הכתוב לבאר פרטי העבודה ובסדר מן הקל אל הכבד, דהרי העבודה צ"ל באופן דמעט מעט אגרשנו¹⁶. והתחלת העבודה היא במ"ש¹⁷ כי תקנה עבד עברי גו', דבזה כלולים ב' בחינות בעבודה, בחי' עבד כנעני ובחי' עבד עברי, כמובן ממה דאיתא במכילתא¹⁸ והובא בפרש"י עה"ת¹⁸ (דמזה מובן שזהו גם ע"פ פש"מ¹⁹) דעבד עברי היינו עבד שהוא עברי או אינו אלא עבדו של עברי (עבד כנעני שלקחתו מישראל) ת"ל כו', דהמסקנה היא שקאי על עבד שהוא עברי, אך מ"מ ישנו קס"ד (גם בפש"מ כנ"ל) שהוא עבד כנעני וצריכים לימוד מיוחד (ת"ל) לשלול סברה זו, דמזה מובן שיש מקום לומר (בתור קס"ד) דקאי גם על עבד כנעני. ובזה (בבחי' עבד כנעני) הוא תחלת העבודה²⁰, ואח"כ מתעלה בעבודתו ומגיע לבחי' עבד עברי, ועד שמגיע לבחי' אמה העברי', וכדלקמן.

ד) והענין הוא, כמבואר בהדרושים²¹ בארוכה [ובפרט בהדרוש שכותב עליו כ"ק אדמו"ר הצ"צ באוה"ת²² שהדרוש הזה מרבינו הגדול נ"ע כו' והוא דרוש נכבד מאד וכו' והוא מענין מדריגת צדיק ורשע ובינוני הנזכר בתניא] די ש ג' מדריגות בנפש האדם, עבד כנעני, עבד עברי ואמה העברי', וענינם הוא ג' המדריגות נר"ן, ומבואר שם שהם ענין צדיק ורשע ובינוני. ובזה הוא סדר העבודה דתחלה הוא העבודה דבחי' עבד כנעני ואח"כ עבד עברי ואמה העברי', וכדאיתא בזהר בסבא דמשפטים²³ דב"נ כד אתיליד יהבין ל'י נפשא כו' זכה יתיר יהבין ל'י רוחא כו' זכה יתיר יהבין ל'י נשמתא, דמיד בשעת הלידה נמשך לכל אחד בחי' נפש (שבמדריגות הנשמה), שמצד בחי' זו העבודה היא בבחי' נפש, ואח"כ ע"י עבודתו עולה לבחי' רוח שהיא נעלית יותר, ועד שמגיע לבחי' נשמה (ולהעבודה שמצד בחינות אלו), כמבואר פרטי החילוקים שבהעבודה דנר"ן בקונטרס העבודה²⁴.

14 וראה ג"כ לקו"ש חט"ז ע' 243 ס"ד ואילך (באופן אחר).

15 ספרי ופרש"י.

16 משפטים כג, ל.

17 שם כא, ב.

18 עה"פ שם.

19 ראה בארוכה לקו"ש הנ"ל.

20 ובקרא (המסקנא היא ד)מתחיל בע"ע, וי"ל שהוא ע"ד המבואר בקונטרס העבודה (פ"ב ואילך) דהתפלה ענינה פולחנא דרחימוותא ואף שצ"ל עבודת היראה ה"ז קודם לזה ולא זו היא העבודה דתפלה.

21 תו"ח שם עא, ב ואילך [בהוצאה החדשה — משפטים ח"ב רצג, א ואילך]. דרך חיים שער התפלה פס"ו ואילך. דרמ"צ שם ואילך. אוה"ת שם ע' א'קמ ואילך.

22 שם ע' א'קכז.

23 צד, ב.

24 בתחלתו ואילך.

ה) והנה בביאור ענין עבד כנעני שקו"ט בהגהות והערות וביאורי כ"ק אדמו"ר הצ"צ שבאווה"ת²⁵ אם זהו בחי' רשע וטוב לו או בינוני הנזכר בתניא, ומסיים שם²⁶ דשניהם אמת. ולפ"ז, בחי' עבד כנעני קאי הן על רשע והן על בינוני. ולכאורה צלה"ב, דאיך אפשר שגם מי שהוא בבחי' עבד, דעבדא בהפקירא ניחא לי'²⁷ [שעיקר רצונו ונחת רוח שלו הוא בהפקירא כו' וילך אחר שרירות לבו, ומה שעושה ועובד הוא רק בע"כ מצד אימת הדין שלא יכהו בשבט, כמבואר בארוכה בהדרושים²⁸], יהי' בבחי' בינוני [ויקיים השבועה להיות בינוני²⁹], שהרי הבינוני לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם כמבואר בתניא³⁰, וכידוע פתגם חסידים הראשונים דהלואי בינוני. אך הענין הוא, שלהיות בינוני הוא ביכלתו של כאו"א (כולל זה דבהפקירא ניחא לי'³¹) כמובן מזה שבהשער ד"ספר של בינונים" (שענינו תוכן הספר) כותב כ"ק אדה"ז [וכידוע³² שגם השער כתבו אדה"ז] דקרוב אליך הדבר מאד³³ בפ"ך ובלבבך לעשותו³⁴, ובפנים התניא³⁵ כותב עוד דמדת הבינוני היא מדת כל אדם [והיינו דגם מצד מדידה והגבלה (דענין המדה (מדת) שייך לומר רק כשישנו גדר מדוה"ג) הנה בחי' הבינוני היא לפי"ע ומדידת כל אדם, כי יהי' מי שיהי' מישראל (כל אדם) הוא בכלל אתם קרויין אדם³⁶ ע"ש אדמה לעליון³⁷. ויתירה מזו (כמו שממשיך בתניא שם) דואחרי' כל אדם³⁸ ימשוך [דבזה (בתיבת ימשוך) ב' פירושים — כמו בואהבת³⁹ — ציווי והבטחה לעתיד]. וטעם הדבר הוא, כי אף זה דבהפקירא ניחא לי' (כנ"ל) זהו רק בחיצוניות, אבל פנימיותו — מדת כל אדם ואחרי' כל אדם ימשוך — הוא מה שהוא חלק אלוקה ממעל ממש⁴⁰, וכפס"ד הרמב"ם הידוע⁴¹ דכשכופין אותו (כי לי' ניחא בענין אחר) ואומר רוצה אני הרי"ז רצונו האמיתי [כי מה דבהפקירא ניחא לי' איז דאָס ניט ער כ"א יצרו אנסון], ובודאי תבוא (הפנימיות שלו) בפועל כנ"ל (דימשוך הוא לשון עתיד והבטחה) בפ"ך ובלבבך לעשותו, במחדו"מ, כולל קיום השבועה דמשיעין אותו⁴² (עכ"פ אל תהי רשע (כ"א

(25) שם ע' א'קכח.

(26) ע' א'קכט.

(27) גיטין יג, א.

(28) אוה"ת שם ע' א'קכח. ובכ"מ.

(29) ראה תניא פי"ד (כ, א).

(30) רפי"ב.

(31) ראה דרך חיים שם דמשמע דבהפקירא ניחא לי' היינו לכל הדרגות דעבד כנעני.

(32) ראה לקוטי ביאורים לתניא (להר"י קאָרף) ע' תכח.

(33) שזהו עוד יותר מיכולת סתם (כ"א קרוב ומאוד — וראה תניא פי"ז ואילך).

(34) לשון הכתוב — נצבים ל, יד.

(35) רפי"ד.

(36) יבמות סא, א.

(37) של"ה כ, ב. רסח, ב. שא, ב. ובכ"מ.

(38) להעיר מכפל הלי' "כל אדם." וי"ל שבזה מדגיש עוד יותר איך שזהו מדתו ולזה ימשוך כל א' מישראל

יהי' מי שיהי'. ראה יומא נא, ב.

(39) תו"א תשא פו, ג. ובכ"מ.

(40) תניא רפ"ב.

(41) הלי' גירושין ספ"ב.

(42) נדה ל, ב. תניא רפ"א.

(בינוני²⁹) כבתניא [דזהו ג"כ הפי' בואחרי' כל אדם ימשוך, שהאדם (מצד נשמתו) נמשך להיות בינוני, וואָס דאָס נעמט אים אַרויס מאיזה מעמד ומצב שיהי' בעבודתו], כי בודאי ש(גם אם צריך לעשות תשובה⁴³) סופו לעשות תשובה וכההבטחה⁴⁴ כי לא ידח ממנו נדח⁴⁵ [ואדרבה, ע"י התשובה יבוא לדרגא נעלית יותר, כמאמר⁴⁶ במקום שבע"ת עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בן]. ועד אשר מצד הפנימיות שלו, הנה תמיד קרוב הוא לזה (שיהי' בפין ובלבבך לעשותו, במחדו"מ — כבינוני) מאוד. ועפ"ז יובן גם בנדו"ז דאף שעבד כנעני בהפקירא ניחא לי' מ"מ מדריגתו היא בחי' הבינוני, כי סו"ס בודאי יאמר רוצה אני (מצד הפנימיות שלו) כי לא ידח כו'.

ו) והנה זה שאפשר להיות קס"ד בתורה ד"או אינו אלא עבדו של עברי" אבל הוא עצמו עבד כנעני, והיינו שתהי' דרגת העבודה בבחי' עבד כנעני דבהפקירא ניחא לי', הוא רק מצד ירידת הנשמה למטה, שירדה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא⁴⁷. [וגם אז אין קס"ד שיהי' עבד כנעני לגמרי ח"ו כ"א "עבדו (כנעני) של עברי", דישנה עליו השפעת ואדנות של "עברי", כי גם מי שהוא בדרגא הכי פחותה שבישראל (בבחי' עבד כנעני, מצד ירידת הנשמה למטה) מ"מ להיותו בן לאברהם אבינו [דאחד הי' אברהם⁴⁸, אברהם העברי⁴⁹] יש לו בירושה האהבה (והיראה) המסותרת כמבואר בארוכה בתניא⁵⁰, שאהוי"ר זו פועלת אצל כאו"א (גם אם נדמה לו דבהפקירא ניחא לי', שרצונו הוא בענינים אחרים, גם בענינים כאלו שהם היפך הרצוי ח"ו) אַז ער מוז טאָן ווי דער אויבערשטער וויל, ולכן אא"פ שיהי' כנעני לגמרי ח"ו כ"א עבד כנעני של עברי, שבגלוי הוא בבחי' עבד כנעני, אבל נמצא בו (בהעלם) האהבה המסותרת שבירושה מאברהם העברי]. וכוונת ירידה זו, שישנו קס"ד בתורה ד"או אינו אלא עבדו של עברי", היא רק בכדי שע"י עבודתו ב"תלמוד לומר" — לימוד התורה באופן שילמוד ממנה מהו רצון התורה — הנה יראה מיד ויגלה האמיתיות שלו ש"אף כאן עבד שהוא עברי⁵¹, ושהוא בעצמו הוא עברי (ולא שהוא כנעני ויש עליו רק אדנות העברי), והיינו שמקומו ומדרגתו הוא בבחי' עבר הנהר⁵², וגם כדאיתא במדרש⁵³ דמה שאברהם נקרא אברהם העברי הוא ע"ש שכל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד, וכן פועל בעבודתו להיות (עבד) עברי,

43 ואין זה סתירה למה שהובא לעיל מתניא דהבינוני "לא עבר עבירה מימיו" — כי הפירוש הוא שנעכשו (לאחרי שעשה תשובה) הוא במצב ש"לא עבר עבירה מימיו" שלא נשאר רושם כלל מהעבירה שעשה. וראה בליקוט פירושים וכו' לתניא פי"ב (ע' רכט) הע' 4.

44 ע"פ ש"ב יד, יד.

45 תניא ספלו"ט. וראה הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

46 רמב"ם הלי' תשובה פ"ו ה"ד.

47 ראה חגיגה ה, ב.

48 יחזקאל לג, כד.

49 לך לך יד, יג.

50 פי"ח.

51 מכילתא שם.

52 לשון הכתוב — יהושע כד, ב. וראה תו"א משפטים עה, ד. תו"ח שם תיא, א. תכו, ב [בהוצאה

החדשה — ח"ב רעח, ב. רפד, ב]. דרמ"צ פב, ב. ובכ"מ.

53 ב"ר פמ"ב, ח.

אז ער שטעלט זיך אַנטקעגן דער גאַנצער וועלט, מתחיל מהעלם והסתר (עולם מלשון העלם)⁵⁴ נפשו הבהמית, ומהפך אותה, והולך ועולה מדרגא לדרגא, מבחי' עבד כנעני (שלקחתו מישראל) לבחי' עבד (שהוא) עברי, ואח"כ גם לבחי' אמה העברי', ועד שפועל בעבודתו שיהי' לו או לבנו יעדנה⁵⁵ כמבואר בארוכה בדרוש הנכבד לרבינו הגדול נ"ע הנ"ל⁵⁶.

זו והנה כללות ענין הנ"ל ישנו גם בעבודת כאו"א בכל יום⁵⁷. והענין הוא, דבחי' עבד כנעני הוא כאשר ישראל הם בבחי' התלבשות בעניני העולם בכדי⁵⁸ לברר אותם, וכמ"ש⁵⁹ ועשית כל מלאכתך, שצ"ל מלאכה בעניני עוה"ז הגשמי וגם בחומרות העולם בכדי להפכו לקדושה, שמצד התלבשות זו בעניני העולם, ע"י הברור אפשר שיתדבק בהמברר ענין בלתי רצוי מדבר המתברר כדאיתא בתניא⁶⁰, ועי"ז אפשר שיהי' נראה בתחלת העבודה כבחי' עבד כנעני. אמנם ירידה זו היא לצורך עלי', ולכן היא לרגע בלבד, ומיד לאח"ז היא התחלת העלי', ויתירה מזו הנה ע"י הירידה נעשה עלי' ביתר שאת ויתר עוז, ע"ד המבואר בתניא⁶¹ בנוגע לענין המבלבל את האדם בתפלתו, שמהבלבול עצמו צריך להתעורר להתפלל יותר בכוונה מעומקא דלבא. והוא כשיתבונן שמכיון שהקב"ה הוא המחי' את הענין המבלבלו הנה בודאי שזה שהראו לו (מלמעלה) בלבול זה, והבלבול נמצא בתוך הד"א שלו, ועד שגם מבלבלו בתפלתו, הוא (לא מפני שהוא ענין בפ"ע ח"ו, כ"א) רק בכדי שהאדם ע"י עבודתו יעשה מהבלבול מטעמים ל' רבים, תחלה ע"י העבודה שבבחי' אתכפיא (כללות עבודת הבינונים), עד שיגיע גם לבחי' אתהפכא (כללות עבודת הצדיקים) כמבואר בתניא⁶², ועד"ז הוא בענין הנ"ל שמהירידה גופא צריך להתעורר ביתר שאת לעבוד עבודתו בבחי' עבד כנעני, עבד עברי ואמה העברי', עד שיגיע להיות לו או לבנו יעדנה, ועד ויצאה חנם אין כסף⁶³ [שכ"ז הוא כללות העבודה דאתכפיא ואתהפכא הנ"ל] כמבואר בארוכה בדרוש הנ"ל.

וְע"י עבודה הנ"ל דשש שנים יעבוד, ד(יעבוד) קאי על כללות עבודת האדם לקונו, הנה מגיעים לובשביעית (יצא לחפשי חנם)⁶⁴, דקאי על השלימות הכי נעלית שתהי' לע"ל, יום⁶⁵ שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים⁶⁶, שאז יהי' גילוי אלקות

54 לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

55 משפטים שם, ח"ט.

56 וראה גם בהמקומות שנסמנו לעיל בהערה 21.

57 ראה ג"כ אוה"ת שם ר"ע א'קלח, א'קמו.

58 שזה כנעני — גם לשון כנען, סוחר (כמבואר בדרושים הנ"ל).

59 יתרו כ, ט. וראה מכילתא דרשב"י עה"פ. וראה לקו"ש ח"י ע' 245 הע' 20.

60 פכ"ח (לה, ב).

61 אגה"ק סכ"ה (קמא, א). וראה ג"כ ד"ה וארא דמוצאי ש"פ וארא שנה זו (תשל"ח).

62 פכ"ז.

63 משפטים שם, יא.

64 שם, ב.

65 תמיד בסופה.

66 ראה תו"א שם עו, א. עו, ג. תו"ח שם תיא, ב. תטז, א. תכה, ב. תכו, ב ואילך [בהוצאה החדשה —

ח"ב רעה, ב. רפא, ב. רפה, א ואילך. רצב, ב]. דרמ"צ פג, א ואילך. וראה ג"כ אוה"ת שם ס"ע א'קכב ואילך.

למטה, דירה לו ית' בתחתונים [ומעין גילוי זה מאיר גם עתה בשבת⁶⁷ ובפרט⁶⁸ בהזמן דרעוא דכל רעוין].

(ח) **ויש** לקשר זה עם ענין המשכן המבואר בפ' תרומה [פרשת שבוע הבא שקראו בשבת בזמן המנחה, כי אז הוא כבר התחלת השייכות למוצאי שבת], שענינו הוא להיות על ידו ושכנתי בתוכם⁶⁹. ובעיקר היתה השראה זו ע"י הארון [שלכן הקדים ציווי עשיית הארון לכל שאר עניני המשכן, כי פנימיות ותכלית כוונת כל המשכן הי' (השראת השכינה שב) הארון כמבואר בארוכה ברמב"ן עה"ת⁷⁰. וזהו ע"ד פירוש המדרש שהובא לעיל דמה שהתחיל ואלה המשפטים בדין עבד עברי דוקא הוא כי במצוה זו מרומזת הנקודה הפנימית שבעבודתם של ישראל — דאני נבראתי לשמש את קוני⁷¹, וכמבואר במדרש שם דאני קניתי אתכם במצרים כו'. ועד"ז גם בעבודה בפועל שמקדים תחלה תכלית העבודה, שהיא המשכת השכינה ע"י הארון] שע"י נמשך לעשות לו ית' דירה בתחתונים. דע"י שתחלה הוא ושכנתי בתוכם⁷², בתוך כאו"א⁷³, הנה אח"כ נמשך להיות ושכנתי בתוכם כפשוטו בהמשכן ובביהמ"ק ועד לכל העולם כולו (וזה יהי' בשלימות בשביעית, באלף השביעי⁷⁴). והעבודה לפעול המשכת השכינה היא עשיית הארון שהו"ע התורה, שע"י נמשכת אח"כ השכינה גם בעולם, כי נר מצוה ותורה אור⁷⁵, שהתורה מאירה⁷⁶ ומראה דרכו של כאו"א מישראל לדעת את המעשה אשר יעשון⁷⁷ ואלה אשר לא תעשינה⁷⁸. ותחלה ממשיכים השראת השכינה בזהב וכסף ונחושת וגו'⁷⁹ של המשכן, ומהמשכן ומקדש הנה אורה יוצאה לעולם⁸⁰, עד שהעולם מתמלא מאור זה באופן גלוי, וכמאמר⁸¹ עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל ועתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות בגאולה האמיתית והשלימה. דגאולה זו תלוי' במעשינו ועבודתינו בהשיתא אלפי שני דהוה עלמא⁸², ובפרט

(67) להעיר משמו"ר שם, ה (הובא באוה"ת שם ס"ע א'עו ואילך): לא תעבוד באחין יותר משה שנים שלא בראתי את העולם אלא לששה ימים כו'. רמב"ן משפטים כא, ג.
 (68) ראה המשך תרס"ו בסופו (ע' תקמד ואילך).
 (69) תרומה כה, ח.
 (70) ר"פ תרומה. וראה לקו"ש ח"א ע' 120 ואילך. ובלקו"ש ח"ד ע' 1346 הע' 24 שכ"ה גם לשיטת הרמב"ם. וראה ג"כ שם הע' 26.
 (71) קידושין בסופה.
 (72) וכמו שהמשכן בא לאחרי יוהכ"פ.
 (73) ר"ח שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו. ובכ"מ.
 (74) ראה תניא פל"ו בהג"ה.
 (75) משלי ו, כג.
 (76) להעיר משמו"ר רפ"ג: פתח דבריך יאיר וכו' פותחין באורה וכו' פתח בארון שנא' ועשו ארון, ובמ"כ שם: שבו כו' התורה שנק' אור.
 (77) יתרו יח, כ.
 (78) ויקרא ד, ב.
 (79) תרומה שם, ג.
 (80) ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה. וראה פרש"י ד"ה שקופים — מנחות פו, ב.
 (81) יל"ש ישע"י רמז תקג.
 (82) ר"ה לא, א.

בהעבודה שבזמן הגלות⁸³, ובמיוחד בהעבודה שבסיום וחותם זמן הגלות בעקבתא דמשיחא [והכל הולך אחר החיתום]⁸⁴, שע"ז מביאים הגאולה שאז יבנה ביהמ"ק במקומו בגלוי וכפשוטו, ובהעילוי שיהי' בביהמ"ק השלישי דמקדש אד' כוננו ידיך⁸⁵ שזהו למעלה גם מביהמ"ק הראשון והשני⁸⁶ וגם למעלה מהעילוי שהי' במשכן. דאף שהמשכן הי' מעשה ידי משה ומעשי ידי משה הם נצחיים כדאיתא בגמרא⁸⁷ ומשו"ז גם המשכן הוא נצחי, מ"מ ע"י עבודת ישראל בזמן הגלות יהי' (בביהמ"ק השלישי) עילוי שלמעלה גם ממעלת המשכן [כדוגמת העילוי שבמשיח על משה רבינו⁸⁸], שיהי' העילוי דעבודת התשובה, שמהעלם והסתר העולם גופא עושים דירה לו ית' בתחתונים, וכידוע דענינו של משיח הו"ע התשובה⁸⁹, כמאמר⁹⁰ משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא. ויצא חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה⁹¹ עד שומלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים⁹², בגאולה האמיתית והשלימה.

י"ע עבודה הנ"ל הנה ממהרים, מזרזים ומחישים עוד יותר את ביאתה, שבאה בהקדם הכי גדול בימינו ממש למטה מעשרה טפחים. ויהי' נראה בגלוי דוהלכו גוים לאורך⁹³, והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך⁹⁴, וכן תהי' לנו עוד בימים האחרונים שבימי הגלות, דהגם דאכתי עבדי אחשורוש אנן⁹⁵ מ"מ גם אז נפל פחד היהודים עליהם⁹⁶ ועד אשר אחשורוש עצמו בעט זיך און גיט את בית המן לאסתר המלכה⁹⁷, וזהו הכנה קרובה לקיום היעוד⁹⁸ דאז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו', בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

(83) תניא רפ"ז.
 (84) ברכות יב, א.
 (85) בשלח טו, יז ובפרש"י. וראה פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. תוס' שבועות טו, רע"ב. ועוד.
 (86) ראה בארוכה ד"ה גדול יהי' כבוד הבית ה'תשכ"ב (לקמן ח"ד ע' קיא ואילך). ד"ה איכה ישבה ה'תשל"א (שם ע' קנב ואילך). לקו"ש ח"ט ע' 26 ואילך. וש"נ.
 (87) סוטה ט, סע"א.
 (88) ראה תנחומא ס"פ תולדות. לקו"ת צו יז, א.
 (89) וגם הגאולה עצמה תבוא ע"י התשובה — ראה רמב"ם הלי' תשובה פ"ז ה"ה. במקומות שנשמנו לעיל בהע' 86.
 (90) הובא בלקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב.
 (91) ישעי' יא, א.
 (92) שם, ט.
 (93) שם ס, ג.
 (94) שם מט, כג.
 (95) מגילה יד, א.
 (96) אסתר ח, יז.
 (97) ראה שם, א. ולהעיר משמו"ר פ"ל, ד שישאל נקראו על שמה של אסתר.
 (98) צפני"ג, ט.